

הציווי לא לפחד: לציבור, למנהיג ולנחיד, וכיצד ניתן להתגבר עליו

אברם

בראשית פרק טו

(א) אחר הדברים האלה הנה דבר יק' נק' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם אנ' כי מגו לך שקרנ הרבה מאד

יח

רש"י (א) אחר הדברים האלה - כל מקום שנאמר אחר סמוך, אחרי מופלג. אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקותי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברם אנכי מגן לך מן העונש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת, ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד:

יצחק

בראשית פרק כו

(כד) וַיָּבֵא אֱלֹהֵי יִקְוֹן בְּלִילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אֲנִי כִי אֶלֶּי אֲבָרְכֶם אֲבִיךָ אֵל תִּירָא כִי אֲתָנָךְ אֲנִי כִי וּבְרַכְתִּיךָ וְהַרְבִּיתִי אֶת זַרְעֲךָ בְּעֵבֹר אֲבָרְכֶם עֲבָדֶי:

אור החיים בראשית פרק כו

(כד) אל תירא כי אתך וגו'. פי' להיות שראה השפלה ממלך פלשתים שגרשו מארצו ולא ידע אן יפנה חש כי ה' עזבו לזה אמר אל תירא לא עזבתיך אתך אני:

יעקב

בראשית פרק כח פסוק יז

וַיֵּרָא וַיֹּאמֶר מֶה נֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בַּיִת אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמַיִם:

בראשית פרק לב פסוק ח

וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֵד וַיֵּצֵר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעַם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֵת הַצֹּאן וְאֵת הַבָּקָר וְהַמְּאֻלָּם לְשֵׁנֵי מַסּוֹת:

רש"י (ח) וַיֵּרָא וַיֵּצֵר - וַיֵּרָא שְׂמָא יֵהָרַג, וַיֵּצֵר לוֹ אִם יֵהָרֹג הוּא אֵת אַחֵרִים:

ישעיהו פרק מד

וַעֲתָה שָׁמַע יַעֲקֹב עֲבָדֶי וַיִּשְׁרָאֵל בְּחַרְתִּי בּוֹ:

(ב) כִּי הָאֵל אֱמַר יִקְוֹן עֲשֵׂךְ וַיִּצְרַךְ מִבְּטֹן יַעֲזֹכֶךָ אֵל

תִּירָא עֲבָדֶי יַעֲקֹב וַיִּשְׁרֹן בְּחַרְתִּי בּוֹ:

משה

במדבר פרק כא (לג) וַיִּבְנֶנוּ וַיַּעֲלֵנוּ דָרֶךְ הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֲדָרְכֶי:

(לד) וַיֹּאמֶר יִקְוֹן אֵל מֹשֶׁה אֵל תִּירָא אֵתוֹ כִּי בִדְבַר נְתִיתִי אֵתוֹ וְאֵת כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֲרֻצּוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחִשְׁבוֹן:

(לה) וַיִּפְּנוּ אֵתוֹ וְאֵת בְּנָיו וְאֵת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלַתִּי הַשְּׂאִיר לוֹ שְׂרִיד וַיִּירָשׁוּ אֶת אֲרֻצּוֹ:

רש"י (לד) אל תירא אותו - שהיה משה ירא להלחם, שמא תעמוד לו זכותו של אברהם, שנאמר (בראשית יד, יג) ויבא הפליט, הוא עוג, שפלט מן הרפאים שהכו כדלעומר וחביריו בעשתרות קרנים, שנאמר (דברים ג, יא) כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים:

יהושע

יהושע פרק א פסוק ט

הלוֹא צִוִּיתִיךָ חֶזֶק וְאֶמְצָךְ אֵל תַּעֲרֹץ וְאֵל תַּחַת כִּי עִמָּךְ יִקְוֹן אֵל הַיָּד כִּכֹּל אֲשֶׁר תַּלְכָּ: פ

מלבי"ם יהושע פרק א פסוק ט

(ט) הלוֹא. והנה צוהו על החזוק בחלוקת הנחלות ובשמירת התורה ולא צוהו פה על החזוק בעניני המלחמה נגד האויבים, משיב הלא צויתך, ר"ל ע"ז שתחזוק בענין המלחמה כבר צויתך, כי זמ"ש (דברים לא, כג) ויצו את יהושע ויאמר חזק ואמץ. ונגד חזק אמר אל תערופן, ונגד ואמץ, שהוא התמדת החזוק בלב אמר אל תחת, ר"ל אל תפול ממדרגתך בשום פעם: כי עמך ה' אלהיך בכל אשר תלך. גם בלכתך למלחמה נגד האויב, ה' אלהיך עמך לתת אויבך בידך. ולכן לא אמר כי עמך אני, כי חזר למ"ש אליו משה (שם, וז) וה' הוא ההולך לפניך הוא יהיה עמך, כי פה חזר מה שדבר ע"י משה:

יח

חזק ואמץ, שהוא התמדת החזוק בלב אמר אל תחת, ר"ל אל תפול ממדרגתך בשום פעם: כי עמך ה' אלהיך בכל אשר תלך. גם בלכתך למלחמה נגד האויב, ה' אלהיך עמך לתת אויבך בידך. ולכן לא אמר כי עמך אני, כי חזר למ"ש אליו משה (שם, וז) וה' הוא ההולך לפניך הוא יהיה עמך, כי פה חזר מה שדבר ע"י משה:

יט

חזר מה שדבר ע"י משה:

מלכים ב פרק ו

יח

(ח) וַיִּמְלֹךְ אֲרָם הֵיחָדָשׁ בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעֹץ אֵל עֲבָדָיו לֵאמֹר אֵל מְקוֹם קָלִי בְּיַד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְחַנֵּן תִּי:

(ט) וַיִּשְׁלַח אִישׁ הָאֵל הַיָּמִים אֵל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַשְּׂמֵר מַעֲבָדֵי הַמְּקוֹם הַזֶּה כִּי שָׁם אֲרָם נִתְחַנֵּן:

(י) וַיִּשְׁלַח מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ אִישׁ הָאֵל הַיָּמִים וַהֲזַהִירָה וַהֲזַהִירוּ וַנִּשְׁמַר שָׁם לֹא אֶחָת וְלֹא שְׁתַּיִם:

(יא) וַיִּסְעַר לִב מֶלֶךְ אֲרָם עַל הַדְּבָר הַזֶּה וַיִּקְרָא אֵל עֲבָדָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַלּוֹא תִגִּידוּ לִי מִי מִשְׁלַחְנִי אֵל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל:

יט

(יב) וַיֹּאמֶר אֶחָד מֵעֲבָדָיו לּוֹא אֵדָּבִי הַמֶּלֶךְ כִּי אֲלִישַׁע הַקִּבְיָא אֲשֶׁר בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּגִּיד לְמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תִּדְבַר בְּחֶזֶק מִשְׁבָּבָי:

(יג) וַיֹּאמֶר לְכוּ וְרֵאוּ אִיכָּה הוּא וְאֲשַׁלַּח וְאֶקְחָהוּ וַיִּגִּד לוֹ לֵאמֹר הַיָּה בְּדִ תּוֹ:

(יד) וַיִּשְׁלַח שְׂמָה סוֹסִים וַרְכָב וַחֲמִיל קָבֵד וַיָּבֹאוּ לְלִילָה וַיִּקְפוּ עַל הָעִיר:

כ

(טו) וַיִּשְׁכַּם מִשְׁרַת אִישׁ הָאֵל הַיָּמִים לְקוֹם וַיֵּצֵא וַהֲנִה חֲמִיל סוֹבֵב אֵת הָעִיר וְסוֹס וַרְכָב וַיֹּאמֶר וַעֲרֹו אֲלֵיו אָהָה אֵדָּבִי אִיכָּה נַעֲשֶׂה:

(טז) וַיֹּאמֶר אֵל תִּירָא כִּי רַבִּים אֲשֶׁר אֲתַנּוּ מֵאֲשֶׁר אֲתָנָה:

(יז) וַיִּתְפַּלֵּל אֲלִישַׁע וַיֹּאמֶר יִקְוֹן קַח נָא אֵת עֵינָיו וַיִּרְאֶה וַיִּקְחָה יִקְוֹן אֵת עֵינָיו הַנֶּעַר וַיִּרָא וַהֲנִה הָהָר מְלֵא סוֹסִים וַרְכָב אֲשֶׁר סָבִיב וְאֲלִישַׁע:

כא

(יח) וַיִּרְדּוּ אֲלֵיו וַיִּתְפַּלֵּל אֲלִישַׁע אֵל יִקְוֹן וַיֹּאמֶר הֵן נָא אֵת הַגּוֹי הַזֶּה בְּסַנְגָּרִים וַיִּנְכַּס בְּסַנְגָּרִים בְּדָבָר אֲלִישַׁע:

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲלִישַׁע לֹא זֶה הַדְּבָר וְלֹא זֶה הָעִיר לְכוּ אֲחֲרַי וְאֲלִיכָּה אֲתָכֶם אֵל הָאִישׁ אֲשֶׁר תִּבְשָׁשׁוּן וַיֵּלֶךְ אֲתָכֶם שֵׁ מְרוֹנָה:

כב

(כ) וַהֲיָה קֵב אִם שֵׁ מְרוֹן וַיֹּאמֶר אֲלִישַׁע יִקְוֹן קַח אֵת עֵינָיו וַהֲנִה בְּתוֹךְ שֵׁ מְרוֹן:

(כא) וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֵל אֲלִישַׁע פְּרָא תוֹ אֲתָם הָאָהָה אָהָה אָבִי:

(כב) וַיֹּאמֶר לֹא תִקֵּם הָאֲשֶׁר שָׁבִיתָ בְּחַרְבְּךָ וּבְקִשְׁתְּךָ אִתָּה מִקֵּה שָׁיִם לָחֶם וְנִמִּים לְקִנְיָהם וַיִּאֲבָלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיָּלְכוּ אֵל אֵדָּבִי:

(כג) וַיִּקְרָה לָחֶם בְּרָה גְדוֹלָה וַיִּאֲבָלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיָּשְׁלַחֵם וַיָּלְכוּ אֵל אֵדָּבִי וַיִּקְפוּ עוֹד גְּדוֹדֵי אֲרָם לְבוֹא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: פ

דברים ז - כי תאמר בקרבך רבים

הגוים האלה מפני איכה אוכל להרוישם: לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל מצרים: המפסת הגולת אשר דאוועיך והארת והמפתים והידי החזקה והידי הגבוהה אשר הוציך ביד עשה יהוה אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם: וגם את היצירה ושלח יהוה אלהיך כס עד אבד הנשואים והנסתרים מפניך:

לא תערץ מפניהם כיהוה אלהיך בקרבך אל גדול ונורא: ונשל יהוה אלהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פדתם עליך חית השדה: ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמרם: ונתן מלכיהם בידך והאבות את שםם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמרך אתם: פסילי אלהיהם תשרפון פאש לא יתחמוך לפך וזה עליהם ולקחת לך פן תנקש בו כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ולא תביא תועבה אל פיתך והיית חרם במהו שקץ ותשקעו ותעבות ותעבנו בחרם הוא:

דברים ז - כיהוה לא תירא מהם

כי תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל מצרים: המפסת הגולת אשר דאוועיך והארת והמפתים והידי החזקה והידי הגבוהה אשר הוציך ביד עשה יהוה אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם: וגם את היצירה ושלח יהוה אלהיך כס עד אבד הנשואים והנסתרים מפניך: לא תערץ מפניהם כיהוה אלהיך בקרבך אל גדול ונורא: ונשל יהוה אלהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פדתם עליך חית השדה: ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמרם: ונתן מלכיהם בידך והאבות את שםם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמרך אתם: פסילי אלהיהם תשרפון פאש לא יתחמוך לפך וזה עליהם ולקחת לך פן תנקש בו כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ולא תביא תועבה אל פיתך והיית חרם במהו שקץ ותשקעו ותעבות ותעבנו בחרם הוא:

המלכים - דברים ז

(יח) לא תירא מהם זכר תזכר את אשר עשה יהוה אלהיך לפרעה ולכל מצרים: המפסת הגולת אשר דאוועיך והארת והמפתים והידי החזקה והידי הגבוהה אשר הוציך ביד עשה יהוה אלהיך לכל העמים אשר אתה ירא מפניהם: וגם את היצירה ושלח יהוה אלהיך כס עד אבד הנשואים והנסתרים מפניך: לא תערץ מפניהם כיהוה אלהיך בקרבך אל גדול ונורא: ונשל יהוה אלהיך את הגוים האל מפניך מעט מעט לא תוכל פלתם מהר פדתם עליך חית השדה: ונתנם יהוה אלהיך לפניך והמם מהומה גדלה עד השמרם: ונתן מלכיהם בידך והאבות את שםם מתחת השמים לא יתיצב איש בפניך עד השמרך אתם: פסילי אלהיהם תשרפון פאש לא יתחמוך לפך וזה עליהם ולקחת לך פן תנקש בו כי תועבת יהוה אלהיך הוא: ולא תביא תועבה אל פיתך והיית חרם במהו שקץ ותשקעו ותעבות ותעבנו בחרם הוא:

ספר המצוות, לא תעשה גיח

שהזהירונו מלירא האויבים בעת המלחמה. ושלא נברח מפניהם. אבל טובה עלינו להתגבר ולעמוד ולחזק כנגד העם האחר. וכל מי שישוג אחור ויברח - כבר עבר על לא תעשה, והוא אמרו "לא תערץ מפניהם". ונכפלה זאת האזהרה ואמר "לא תיראום". ונכפל הצווי בזה העניין גם כן שלא יברחו ושלא ישובו אחור בעת המלחמה, כי בענין זה אפשר לקיים אמונת האמת.

הוא שצוונו לקדש את שמו ... אנחנו מצווים לפרסם האמונה האמיתית בעולם, ושלא נפחד בהיזק שום מזיק. ואף על פי שבא עלינו מכריח לבקש ממנו לכפותינו, שלא נשמע אליו, אבל נמסור עצמנו למיתה ...

רמב"ם ספר המצוות הקצרה, מצווה גיח

שלא ייראו אנשי המלחמה, ולא יפחדו מאויביהם בשעת המלחמה. ראב"ד שם: אמר אברהם, הבטחה היא ואינה אזהרה. (וכן ברמב"ן).

בית יוסף שם: ורבונו מפרש קרא כפשטיה - שהיא אזהרה. ואדרבה על הראב"ד יש לתמוה למה הוציא הפסוק ממשוטו לחלוק על רבונו.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ז הלכה ב

שתי פעמים מדבר משוח מלחמה אל העם, אחת בספר בעת שיוצאין קודם שיערכו המלחמה, ואומר לעם מי האיש אשר נטע כרם ולא חללו וגוי כשישמע דבריו יחזור מעורכי המלחמה, ואחת בעורכי המלחמה ואומר אל תיראו ואל תחפזו

עם ששורכין המערכות והם קרבים להלחם, משוח מלחמה עומד במקום גבוה וכל המערכות לפניו, ואומר להם בלשון הקדש שמע ישראל אתם קרבים היום למלחמה על אויביכם, אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, כי ה' אלהיכם ההולך עמכם להלחם לכם עם אויביכם להושיע אתכם, עד כאן אומר משוח מלחמה וכדן אחר תחתיו משמיע אותו לכל העם בקול רם, ואחר כך מדבר משוח מלחמה מי האיש אשר בנה בית חדש וגוי ומי האיש אשר נטע כרם וגוי ומי האיש אשר ארש וגוי, עד כאן משוח מלחמה מדבר והשוטר משמיע לכל העם בקול רם, ואחר כך מדבר השוטר מעצמו ואומר מי האיש הירא ורך הלבב ושוטר אחר משמיע לכל העם.

ירמיהו פרק מח פסוק י

ארור עשה מלאכת די רמיה וארור מנע חרבו מדם. די"ח: ארור - יסלל מי שיהיה במלחמה וירפה ידו מהרוג.

רמב"ם הלכות מלכים פרק ז הלכה ט"ו

ומאחר שיכנס בקשרי המלחמה ישאניעל מקוה ישראל ומושיעו בעת צרה וידע שעל יחוד השם הוא עושה מלחמה וישים נפשו בכפו ולא יירא ולא יפחד ולא יחשוב לא באשתו ולא בבניו עצמו עובר בלא תעשה, שנאמר אל ירד לבבכם אל תיראו ואל תחפזו ואל תערצו מפניהם, ולא עוד כמי ששפך דמי ישראל תלויין בצוארו, ואם לא נצח ולא עשה מלחמה בכל לבו ובכל נפשו, הרי זה לו שלא ימצא נזק ולא תגיעהו רעה, ויבנה לו בית נכון בישראל ויזכה לו ולבניו עד עולם ויזכה לחיי העולם הבא, שנאמר כי עשה יעשה ה' לאדוני בית נאמן כי מלחמות ה' אדוני נלחם ורעה לא תמצא בך וגוי והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלהיך.

מלבי"ם שמואל פרק א פסוק יא

ומורא לא יעלה על ראשו. אם כמ"ד שנדרתו בנזירות שהיא קדושה נוספת על קדושת הלוי. אם כמאן דאמר זו מורא בשר ודם שיתמיד ביראת ה' כל היום עד לא יצויר בלבו יראה מדבר זולתו, כמו שאמר החסיד בושתו מיראת אלקי שאירא זולתו. כי הירא מדבר גדול - לא יפנה בעת ההיא ליראה קטנה.